

Problémy vo výučbe slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom maďarským

Príčinami nízkej efektívnosti výučby slovenského jazyka na základných a stredných školách podľa môjho názoru sú celkom nevhodné učebné osnovy, učebnice i odborné a metodicky málo pripravení pedagógovia, dôsledkom čoho je negatívny vzťah detí k slovenskému jazyku, ktorý sa v nich vypestuje už v prvých rokoch základnej školy.

Na základe zlých učebných osnov nie je možné napísať dobré učebnice - o tom ani nehovoriac, že dobré učebnice cudzích jazykov na celom svete vznikajú po dlhej a dôkladnej predpríprave, pracuje na nich celý tím odborníkov, pre ktorých je daný jazyk materinským jazykom (v tejto oblasti sa od slovenskej odbornej verejnosti dostalo maďarským školám iba kritiky, neviem o tom, že by niekedy bola zostavená skupina odborníkov, ktorá by v spolupráci s pedagógmi a autormi učebníc pomohla vo vytvorení koncepcie a metodiky výučby slovenského jazyka a pri tvorbe učebníc), a ktorí najskôr jasne stanovujú ciele a metódy výučby od prvých krokov až po dosiahnutie úrovne pre pokročilých. U nás v súčasnosti používané učebnice vznikali celkom chaoticky, bez jednotnej koncepcie a na základe už spomenutých zlých učebných osnov. Ako prvá vznikla učebnica pre 1. ročník stredných škôl (Varsányiová), ktorá nemala na čo stavať, evidentné bolo len to, že učebnice pre základné školy sú nevyhovujúce, zastarané a je potrebné inovovať a modernizovať obsah predmetu, ale tak, že sa musia dodržať predpísané učebné osnovy. Komu by sa to podarilo, bol by kúzelník. To, že nový rad učebníc nezačali tvoriť pre základné školy je podobné, ako keby sa stavba domu začala od strechy. Krátko na to vznikli učebnice pre 1.-4. ročník základných škôl (Bónaová-Skabelová), potom učebnica pre 9. ročník (Benická), ktorá takisto nemala na čo nadviazať (ak sa nemýlim, dodnes nie sú nové knihy pre 6., 7. a 8. ročník), potom pre zmenu učebnice pre 3. a 4. ročník stredných škôl

(Répássyová) a naposledy, keď už tieto boli hotové, učebnica pre 2. ročník stredných škôl (Varsányiová).

Učebné osnovy vznikli pred niekoľkými desaťročiami tým spôsobom, že sa prebrali osnovy slovenských škôl (stačí porovnať osnovy pre 2. stupeň ZŠ a pre SŠ, to isté učivo morfológie, syntaxe, štylistiky sa "okorenilo" nezaujímavými a nudnými konverzačnými témami). Výsledok je celkom evidentný - maturanti možno vedú, čo je publicistický štýl, podmet, vedľajšia veta, aké i sa píše v tom ktorom slove (často lepšie než žiaci v slovenských školách), ovládajú dejiny slovenskej literatúry, ale majú problémy komunikovať v slovenskom jazyku (tí, ktorí nemajú problémy s komunikáciou, za to vďaka väčšinou nie škole, ale miešanému jazykovému prostrediu, vďaka ktorému si jazyk osvojili v bežnom živote).

Pokiaľ zostanú tieto učebné osnovy a radikálne sa nezmení prístup a metodika vyučovania slovenského jazyka, zbytočne sa bude zvyšovať počet hodín, výsledok nebude o nič lepší. Roky sa obe strany zbytočne dohadujú o tom, či je pre žiakov maďarskej národnosti slovenský jazyk cudzím jazykom alebo cieľovým jazykom a zatiaľ školy produkujú - to si treba priznať - množstvo absolventov, ktorí slovenský jazyk ovládajú na veľmi nízkej úrovni.

Skúsme si porovnať dve hodiny na hociktorej základnej alebo strednej škole s VJM: v jednej triede hodina angličtiny (nemčiny), študenti sú uvoľnení, pozitívne motivovaní, pred nimi krásne farebné učebnice vypracované tímom odborníkov, plné zaujímavých veku primeraných aktuálnych textov, pedagóg má k dispozícii množstvo audiovizuálnych vynikajúcich pomôcok, používa nápadité, hravé metódy (ich na to školia, slovenčinárov nie), konverzujú, učia sa hravým spôsobom, občas zaznie i smiech, s úsmevom odchádzajúc z hodiny sa rozprávajú s lektormi v angličtine (nemčine) a majú pocit úspechu, odhodlania učiť sa jazyk (dôsledkom čoho chodia na rôzne kurzy, doma sa s radosťou a usilovnosťou venujú učeniu sa nových slov, písaniu úloh atď., vytýčia si za cieľ jazykové skúšky, sami pritom cítia, radosť z toho, že v danom jazyku dokážu komunikovať, hoci - a to nikomu nevedí - zatiaľ s občasnými chybami). Potom sa presunú na hodinu slovenčiny, úsmev im zmizne z tváre, vyberú si svoje čierno-biele učebnice, ktoré vznikli vo vyššie opísanom chaotickom poradí, podľa absolútne zlých učebných osnov, čítajú nezaujímavé texty o nástenkách, o Ferkovi a Jožkovi, učia sa o podmetoch, prísudkoch, vedľajších vetách, na stredných školách navyše odpovedajú z obrovského množstva literatúry, boja sa komunikovať v jazyku, majú obavy takmer z každej hodiny, na ktorú sa predošlý deň museli naspamäť naučiť množstvo učiva, obávajú sa, či sa nepomýlia v skloňovaní, či miesto sa nepovedia si. Tento proces sa začne už v prvých rokoch základných škôl.

Požiadavky učebných osnov pre 1.-4. ročník ZŠ sú enormne vysoké a z odborného hľadiska celkom chybné. Od detí sa vyžaduje príliš veľa, v dôsledku čoho sa v mnohých z nich hneď v tomto prvom štádiu výučby slovenského jazyka vypestuje negatívny postoj a strach. Z odozvy mnohých rodičov viem, že deti väčšinou šikovne a bez problémov zvládajú všetky predmety, okrem slovenského jazyka. Poobedňajší život rodín narúša stres a dlhé memorovanie pre deti ťažkých (a celkom zbytočných) slov a textov, čo sa mnohokrát končí plačom, a po niekoľkých rokoch takýchto negatívnych zážitkov sa nedá diviť tomu, že v deťoch sa nevypestuje kladný postoj k učeniu sa slovenského jazyka, naopak, majú z neho strach a obavy. Dovtedy, kým si kompetentní nepriznajú, že v metodike vyučovania slovenského jazyka na školách s VJM a v metodike vyučovania anglického jazyka nie je žiadny rozdiel (čím vlastne diskriminujú deti maďarskej národnosti, pretože už v útlom veku im znemožnia vytvoriť si pozitívny prístup k slovenskému jazyku), školy s VJM budú produkovať študentov so stále horšou úrovňou znalosti slovenského jazyka. To, že pri rovnako zlých osnovách a učebniciach sa táto úroveň z roka na rok znižuje, možno pripísať problémom, ktoré sú spoločné pre školy slovenské i pre školy s VJM (prevaha vizuálnych vnemov, počítače, znižujúca sa úroveň grafického prejavu, agresia, frustrácia, sociálne prípady a množstvo ďalších závažných problémov).

Bolo by potrebné vypracovať presnú analýzu učebných osnov a cieľových požiadaviek slovenského jazyka na slovenských školách a na školách s VJM, ktorá by konečne ukázala, že osnovy a cieľové požiadavky na školách s VJM zo slovenského jazyka sú odborne pomýlené: na jednej strane sa opakuje, že absolventi nevedia komunikovať v jazyku, na druhej strane im osnovy a cieľové požiadavky predpisujú učivo, ktoré nemá s komunikáciou nič spoločné a čo je najhoršie, ani nevytyčuje cestu k osvojeniu si potrebných rečových zručností. Tomu nasvedčujú aj testy Monitor, v ktorých sa dôraz kladie na teóriu a nie na ovládanie jazyka (tento trend je stále silnejší, jeho vrcholom boli tohoročné testy).

Cieľové požiadavky zo slovenského jazyka pre školy s VJM by mali byť tak koncipované a z odborného hľadiska tak fundované, ako cieľové požiadavky na angličtinu (tieto materiály sú prístupné na stránke Ministerstva školstva i ŠPÚ). Ak by sa v učebných osnovách aspoň v prvých piatich-šiestich rokoch ZŠ zohľadnila premyslená metodika výučby slovenského jazyka ako cudzieho jazyka, potom by sa už mohlo pristúpiť k tomu, aby sa opierajúc o tento základ dosiahla úroveň cieľového jazyka.

Žiaľ, termín cudzí jazyk v prípade slovenského jazyka na školách s VJM vyvoláva neopodstatnenú, z odborného hľadiska celkom nepochopiteľnú odmietavú reakciu na slovenskej strane, slovenský jazyk môže byť pre žiakov cieľovým jazykom až po niekoľkých rokoch výučby, ale v prvých rokoch, keď sa väčšina z nich prvýkrát stretáva s týmto jazykom, je to pre nich jednoznačne cudzí jazyk, čo treba zohľadniť pri zostavení učebných osnov, pri písaní učebníc i pri príprave budúcich pedagógov, aby boli schopní uplatniť rôzne metódy skorej výučby cudzieho jazyka.

Na to, akým dvojakým metrom sú merané šesťročné deti, uvediem iba niekoľko príkladov z učebných osnov Anglický jazyk pre 1.-4. ročník ZŠ a Slovenský jazyk pre 1.-4. ročník ZŠ s VJM (aj tieto sú k nahliadnutiu s stránkach ŠPÚ).

Anglický jazyk

1. ročník: minimálna slovná zásoba z okruhu tém škola, trieda, rodina, hračky, oblečenie, časti tela, potraviny, sviatky

Slovenský jazyk

1. ročník: okrem týchto tém množstvo pre šesťročné deti ťažkých a nevhodných tém, z ktorých mnohé sa prvýkrát zoznamujú so slovenským jazykom, napr. práca v záhrade a na poli (asi preto sa dostalo do učebníc slovo kukuričné šúpolie, s ktorým sa na sto percent už nikdy viac v živote nestretnú a množstvo podobných), lesné zvieratá, u zubného lekára, na pošte, kúpa a predaj v zelovoci, v mäsiarstve

Anglický jazyk

pomalé, premyslené ale dôkladné osvojovanie si minima gramatických vedomostí, presne určené gramatické javy, ktoré majú ovládať

Slovenský jazyk

neréálne, príliš všeobecné požiadavky od 1. ročníka počnúc, napr.

v 1. ročníku "... používať najbežnejšie slovesá v prítomnom čase, osobné zámená ja, ty, my, vy, predložkové spojenia a najfrekvencovanejšie príslovky, pýtať sa a tvoriť jednoduché vety kladné a záporné, správne odpovedať na otázky, reagovať na rečový stimul partnera v dialógu a a naopak",

v 2. ročníku už dokonca "žiaci majú vedieť opakovať krátky delený dejový text rozprávok a poviedok pomocou otázok a obrázkov, o známom obrázku povedať samostatne 5-6 viet, k obrázku tvoriť kladné a záporné otázky a primerane na ne odpovedať, ďalej majú vedieť dokončiť rozprávku podľa obrázkov (príčina domácich trápení matiek s deťmi, končiace sa plačom, nechutou k slovenčine ako takej), majú vedieť dramatizovať osvojené rozprávky alebo iné vhodné texty, ktoré im vyučujúci ústne sprostredkujú (takéto schopnosti by už stačili na zloženie jazykovej skúšky!) atď. atď.

Anglický jazyk

1.-4. ročník: "Skorý začiatok vyučovania anglického jazyka je oblasť, ktorá je v našej krajine ešte tak trochu 'terra incognita' ...

Správne volenými metódami sa má vytvoriť atmosféra, v ktorej sa môže dieťa učiť bez strachu a stresu. ... V skorom vyučovaní anglického jazyka sa má skôr sledovať a zisťovať prírastok vedomostí dieťaťa ako hodnotiť známami (moja rada sťažujúcim sa rodičom, ktorí mali už celý deň žalúdočné kŕče z učenia sa slovenčiny s malými ratolesťami, aby ich nechali na pokoji, veď je lepšie mať zlú známku na vysvedčení než negatívny vzťah k slovenčine, nenašla u rodičov odozvu, tak sa k nám na strednú školu dostávali deti s už značne pokročilým strachom a dešpektom k slovenčine, resp. s presvedčením, že je to ťažký jazyk, ktorý sa nikdy nedokážu naučiť na rozdiel od angličtiny, či nemčiny ktorá im vždy išla akosi ľahšie) ... Skorý začiatok vyučovania anglického jazyka nebude pravidlom, ale skôr výnimkou - alternatívnou formou. Je vhodný pre deti, ktorých intelekt a osobnosť dovoľujú väčšiu záťaž, preto je dôležité nielen pred prvým ročníkom urobiť starostlivý a citlivý výber pod dohľadom odborníkov - psychológov, metodikov a skúsených učiteľov, ale aj naďalej pozorne sledovať vývin dieťaťa, aby nedošlo k strate záujmu, k frustrácii z neúspechu a k negatívnemu postojú k cudziemu jazyku."

Už i z týchto viet je jasné, že pre deti, ktoré pri príchode do školy nevedia po anglicky ani slovo sa používa diametrálne odlišný (napodiv metodicky veľmi správny!) prístup, ako k deťom, ktoré pri príchode do školy nevedia ani slovo po slovensky.

Na tieto deti čaká 13 rokov výučby plnej podobných chýb. Týchto 13 rokov sa končí maturitnými skúškami, na ktorých má preukázať, ako si osvojil jazyk za tento dlhý čas. Náhodne vyberiem niekoľko otázok z tohoročných maturitných testov, ktoré iba dokazujú, že celá náplň tohto predmetu je pomýlená a chybná.

32. Nahradte slovo *brech* štylisticky neutrálnym slovom.

37. V kontexte ukážky 5 je antonymom slova milostivý

- slušný
- prísny
- neprístupný
- nedemokratický

53. V ktorej z možností je správne napísané slovné spojenie, ktorým môžeme doplniť chýbajúci text v druhom riadku ukážky 7?

- Boha Zeusa
- Boha Diusa
- boha Zea
- boha Dia

55. Určte z radu slovné spojenie, ktoré nie je viacslovným pomenovaním:

olympijské hry - pohanské sviatky - posledné hry - v plnej zbroji (??? nevedela by som ani ja)

60. Označte slovo, ktoré nie je synonymum výrazu *veterná smršť*.

krútnava

cyklón

výr

vír

62. Pomenujte zvýraznený vetný člen v texte ukážky. (pre popadané stromy - ??? hanba-nehánba neviem, hoci som napísala niekoľko kníh)

Ani jedna otázka nie je zameraná na zistenie toho, čo sa toľko vyčíta absolventom - čiže na zistenie toho, na akej úrovni dokážu v slovenskom jazyku komunikovať.

Neschopnosť? Zámer?